УДК 159.922.76-056.313-053.4

https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9(37)-1088-1098

Вдовенко Вікторія Віталіївна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, вул. Шевченка, 1, м. Кропивницький, https://orcid.org/0000-0002-0884-6209

Марциняк-Дорош Оксана Михайлівна кандидат психологічних наук, доцент, директор, ТОВ «Академія КПТ», вул. Скочня, 4, м. Львів, https://orcid.org/0000-0002-5969-1665

Гаркавенко Ніна Власіївна кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, http://orcid.org/0000-0001-7179-2242

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ГІПЕРАКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті розглядаються соціально-психологічні проблеми гіперактивної поведінки дітей дошкільного віку. Зазначено, що в останні роки значно зросла кількість дітей, які демонструють гіперактивну поведінку або так званий «синдром гіперактивності». Особливої уваги це явище заслуговує у дітей дошкільного віку, оскільки саме в цьому віці спілкування дитини з дорослими та однолітками є найбільш активним. Визначено, що особливостями гіперактивної поведінки дітей дошкільного віку науковці активно почали цікавитися починаючи з 19-го століття. Розглянуто діагностичні симптоми гіперактивних дітей. Окреслено, що причини виникнення гіперактивності є суто індивідуальними, і в більшості випадків складаються із різних чинників. Звернуто увагу на те, що гіперактивність погіршує розвиток психіки дитини та ускладнює процес соціальної адаптації. Гіперактивна дитина дошкільного віку може зіткнутися з різними проблемами в соціальній сфері. Найпоширенішими з них є наступні: діти з гіперактивністю можуть мати труднощі у взаємодії з іншими дітьми. Гіперактивні діти можуть мати проблеми з регулюванням поведінки та виконанням соціальних ролей. Вони можуть надмірно нервувати або забувати правила поведінки в різних ситуаціях. Акцентовано увагу на тому, що надавати допомогу дитині з гіперактивною поведінку та працювати з нею потрібно комплексно, тобто не самі батьки повинні «боротися» із проблемою, а разом із психологом, невропатологом, педагогом-вихователем тощо. Обґрунтовано, що при роботі

з дітьми, які мають гіперактивну поведінку потрібно дотримуватися певних правил. Зроблено висновки, що: гіперактивна поведінка – це поведінка дитини, яка характеризується підвищеною активністю; до основних причин, що при зводять до виникнення гіперактивної поведінки відносять: спадковість, здоров'я матері, вагітність і пологи, дефіцит жирних кислот в організмі, навколишнє середовище, дефіцит поживних елементів, харчування, взаємини в сім'ї; гіперактивність погіршує розвиток психіки дитини та ускладнює процес соціальної адаптації, взаємодію з іншими дітьми, батьками.

Ключові слова: гіперактивна поведінка, діти дошкільного віку, комплексний підхід, імпульсивність, синдром дефіциту уваги.

Vdovenko Victoriia Vitalyivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Preschool and Primary Education, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University, St. Shevchenko, 1, Kropyvnytskyi, https://orcid.org/0000-0002-0884-6209

Martsyniak-Dorosh Oksana Mykhailivna Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Director of the «Academy of CBT» LCC, St. Skochnia, 4, Lviv, https://orcid.org/0000-0002-5969-1665

Harkavenko Nina Vlasiivna Candidate of Psychological Sciences, Associate Proffessor, Associate Proffessor at the Department of Psychology, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, St. Kotsyubinsky, 2, Chernivtsi, http://orcid.org/0000-0001-7179-2242

SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF HYPERACTIVE BEHAVIOR OF PRESCHOOL CHILDREN

Abstract. The article deals with the socio-psychological problems of hyperactive behavior of preschool children. It is noted that in recent years, the number of children demonstrating hyperactive behavior or the so-called "hyperactivity syndrome" has increased significantly. This phenomenon deserves special attention in preschool children, since it is at this age that the child's communication with adults and peers is most active. It is determined that scientists have been actively interested in the peculiarities of hyperactive behavior of preschool children since the 19th century. The diagnostic symptoms of hyperactive children are considered. It is outlined that the causes of hyperactivity are purely individual, and in most cases consist of various factors. It is emphasized that hyperactivity impairs the development of the child's psyche and complicates the process of social adaptation. A hyperactive preschool child may face various problems in the social sphere. The most common of these are the following: children with hyperactivity may have difficulty interacting with other children. Hyperactive

children may have problems with behavioral regulation and social roles. They may be excessively nervous or forget the rules of behavior in different situations. It is emphasized that it is necessary to provide assistance to a child with hyperactive behavior and work with him/her in a comprehensive manner, i.e., not parents alone should "fight" the problem, but together with a psychologist, neurologist, teacher, etc. It is substantiated that when working with children with hyperactive behavior, certain rules should be followed. It is concluded that: hyperactive behavior is the behavior of a child characterized by increased activity; the main causes of hyperactive behavior include: heredity, maternal health, pregnancy and childbirth, fatty acid deficiency in the body, environment, nutrient deficiency, nutrition, family relationships; hyperactivity impairs the development of the child's psyche and complicates the process of social adaptation, interaction with other children and parents.

Keywords: hyperactive behavior, preschool children, integrated approach, impulsivity, attention deficit disorder.

Постановка проблеми. В останні роки значно зросла кількість дітей, які демонструють гіперактивну поведінку або так званий «синдром гіперактивності». Особливої уваги це явище заслуговує у дітей дошкільного віку, оскільки саме в цьому віці спілкування дитини з дорослими та однолітками є найбільш активним. Спілкування з дорослими ґрунтується на великій самостійності дошкільника та розширенні його знань про навколишній світ. У дошкільному віці розвивається споріднена форма спілкування – особистісне спілкування, яке характеризується тим, що дитина намагається поговорити з дорослими про поведінку і вчинки інших людей. Однак слід зазначити, що гіперактивна дитина не здатна на це. Слід також підкреслити, що недостатня увага до дитини з цим синдромом у дошкільному віці може призвести до значних соціальних та психологічних проблем у майбутньому: порушення розвитку дитини, її соціалізації, адаптації до соціальних норм і правил, і, безсумнівно, погіршення засвоєння шкільної програми.

Незаперечним є той факт, що діти дошкільного віку, які проявляють гіперактивну поведінку та їхні батьки мають певні соціально-психологічні проблеми, які потребують психолого-педагогічної, а іноді й медичної допомоги, оскільки більшість наукових праць теоретичного та практичного спрямування свідчать про те, що при роботі з такими дітьми використовується системний підхід та комплекс діагностичних, корекційних та профілактичних заходів. Виходячи з вищезазначеного, неабиякої актуальності набуває визначення соціально-психологічних проблем гіперактивної поведінки у дітей дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволив визначити, що проблематикою гіперактивної поведінки дітей цікавилося широке коло науковців, серед яких є психологи, педагоги, соціологи, лікарі (психіатри, неврологи) тощо.

Серед найбільш активних дослідників хотілося б відмітити: Р. Барклі, С. Березку, М. Заваденко, О. Лютова, Дж. Раппорта, І. Підлипняк, О. Романчук, Л. Сиротюк та Н. Трофаїлу.

Мета статті полягає у визначенні основних соціально-психологічних проблем гіперактивної поведінки дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Особливостями гіперактивної поведінки дітей дошкільного віку науковці активно почали цікавитися починаючи з 19-го століття. Для дошкільнят характерними є: надмірна дитяча активність, неуважність, імпульсивність, але бувають випадки коли все попереду перераховане проявляється у формі відхилень. Саме прояв таких «відхилень» спонукав вчених до того, що вони почали досліджувати невротичні відхилення у поведінці та у навчанні, але довго ніхто не міг пояснити та навести наукових понять станів дитини.

У 1845 році вперше німецьким лікарем-психоневрологом Г. Хофманом було описано певні особливості у поведінці дитини дошкільного віку. У своїй роботі він писав про дуже рухливу дитину, яка не може спокійно сидіти на одному місці, таку дитину вчений назвав «непосидючий Філ».

Аналіз наукових джерел дозволив визначити, що термін «гіперактивність» або «гіперактивна поведінка» трактується як енергійна, неадекватна рухова активність [1, с. 239].

Більшість вчених дотримуються думки, що гіперактивність або синдром дефіциту уваги (СДУГ), це поведінковий розлад (слабкий контроль своєї поведінки та концентрації уваги), що виявляється в дітей дошкільного або молодшого шкільного віку. Цей розлад є поліморфним – проявляється, як порушення уваги, імпульсивності і гіперактивності. У дітей можуть бути складнощі в поведінці – надмірна моторна активність, порушення уваги, емоційна нестабільність [2, с. 47].

Незважаючи на численні дослідження гіперактивної поведінки у дітей дошкільного віку, вчені досі не змогли визначити точні причини цього «синдрому». Деякі вчені підозрюють, що гіперактивна поведінка у дитини виникає внаслідок родової травми, інші вважають, що гіперактивність є наслідком біохімічного дисбалансу в центральній нервовій системі, тобто порушення кровотоку в головному мозку, що викликає дрібні пошкодження і нездатність певних клітин мозку функціонувати. Нервова система гіперактивної дитини працює з подвійним навантаженням, оскільки йде віковий процес розвитку і відновлення пошкоджених нервових клітин. У стресових ситуаціях неврологічний стан гіперактивної дитини погіршується, що призводить до проблем з поведінкою, оскільки нервова система не в змозі впоратися з підвищеним навантаженням.

На нашу думку, досить вдалим є дослідження американських психологів П. Бейкера і М. Алворда [3, с. 93], які структурували ознаки гіперактивної дитини в три загальні блоки:

Блок 1. Цей блок містить дефіцит активної уваги. Дитина має суперечливий характер і їй важко зберігати увагу протягом тривалого періоду часу. Такі діти не слухають, коли їх закликають. Береться за завдання з великим ентузіазмом, але ніколи їх не виконує. Має труднощі з організацією, часто втрачає речі, уникає нудних і розумово складних завдань, часто забудькувата.

Блок 2. Цей блок характеризується руховим розгальмуванням. Дитина ні секунди не може всидіти на місці; проявляє ознаки неспокою. Дитина із синдромом гіперактивної поведінки постійно чимось зайнята: вона стрибає, бігає, пересувається на стільці, стукає пальцями, повзає, дуже балакуча тощо. Ще потрібно зазначити, що діти із гіперактивною поведінкою зазвичай сплять значно менше за інших дітей.

Блок 3. Цей блок називається – імпульсивність. Дитина починає відповідати на запитання, не слухаючи їх. Не може дочекатися своєї черги і часто перебиває. Погано зосереджується. Інші можуть подумати про невихованість, але у дітей з гіперактивною поведінкою є певна фізіологічна обумовленість: вони по-іншому поводяться під час виконання завдань і показують зовсім інші результати, ніж їх однолітки.

Всесвітнє товариство охорони здоров'я в свою чергу наводить діагностичні симптоми гіперактивних дітей. До таких симптомів відносяться:

1. Неспокійні рухи рук і ніг. Дитина з гіперактивною поведінкою сидячи на одному місці звивається, корчитися, постійно хоче змінити своє положення у просторі.

2. Не може всидіти на стільці, коли її про це просять.

3. Не може довго затримати свою увагу на одній справі. У різних ситуаціях (у приміщенні, на занятті екскурсії та будь-де). Навіть якщо сильно постаратися це буде важко зробити.

4. Часто відбувається таке, що не замислюючись відповідає на запитання не дослухавши його до кінця і за рахунок цього робить помилки у відповіді.

5. При виконанні запропонованих завдань виникають труднощі (не пов'язані з негативною поведінкою або відсутністю розуміння).

6. Труднощі з концентрацією під час виконання завдань або гри. Дитина може просто мисленнєво відволіктись та не зрозуміти про що йде мова і що їй потрібно робити.

7. Часто переключається з однієї недоробленої справи на іншу.

9. Не вміє тихо і спокійно грати.

10. Може багато розмовляти не затримуючись на одній темі, тобто постійно перескакувати з однієї теми до іншої.

11. Також діти з гіперактивною поведінкою можуть заважати своїм однолітками, приставати, відбирати іграшки, втручатись в ігри. Та не дивлячись на це вони дуже добрі і не мають на меті образити інших.

12. Іноді може виникнути враження, що дитина тебе не слухає, коли ти їй хочеш щось донести.

13. Дуже часто дитина з гіперактивною поведінкою втрачає речі, які приносить із собою у дитячий садок або на вулицю.

14. Інколи діти із гіперактивною поведінкою можуть, наприклад: вибігати на проїзджу ділянку, або брати небезпечні предмети в руки. Вони можуть не замислюватись про наслідки і навіть після скоєного можуть повторювати свої дії [4, с. 85].

Науковиця Н. Трофаїла [5, с. 156] досліджуючи гіперактивну поведінку дітей дошкільного віку зазначила, що причини виникнення гіперактивності є суто індивідуальними, і в більшості випадків складаються із різних чинників, серед яких визначено наступні:

– спадковість (зазвичай у гіперактивних дітей хтось із близьких родичів гіперактивний);

– здоров'я матері (гіперактивні діти часто народжуються в матерів, які страждають на алергічні захворювання, наприклад сінну лихоманку, астму, екзему, мігрень);

– вагітність і пологи (проблеми, пов'язані з вагітністю (стреси, алергія тощо), ускладнені пологи також можуть привести до гіперактивності в дитини);

– дефіцит жирних кислот в організмі (дослідження показали, що багато гіперактивних дітей страждають від браку основних жирних кислот в організмі);

– навколишнє середовище (деякі дослідники висловлюють припущення, що екологічне неблагополуччя, яке зараз переживають усі країни, робить певний внесок у зростання кількості нервово-психічних захворювань, зокрема гіперактивності дітей);

– дефіцит поживних елементів (за даними досліджень, у багатьох гіперактивних дітей в організмі не вистачає цинку, магнію і вітаміну В12);

– харчування;

– взаємини в сім'ї (причиною формування гіперактивності може стати мікросоціальне середовище дитини, а саме її сім'я).

Гіперактивність погіршує розвиток психіки дитини та ускладнює процес соціальної адаптації. Наприклад, дитина не може довго гратися з іншими дітьми бо дуже часто відволікається. Це призводить до проблем взаємодії з однолітками.

Гіперактивна дитина дошкільного віку може зіткнутися з різними проблемами в соціальній сфері. Найпоширенішими з них є наступні: діти з гіперактивністю можуть мати труднощі у взаємодії з іншими дітьми. Вони можуть бути надмірно агресивними, неслухняними або нав'язливими, що може призвести до відчуття ізоляції та відчуження від однолітків. Гіперактивні діти можуть мати труднощі з контролем своєї мови та поведінки, що може впливати на їхню взаємодію з іншими. Вони можуть відчувати себе незручно, коли розмовляють з іншими, перебивають, затримуються або

говорять занадто голосно. Таким дітям може бути важко пристосуватися до нового соціального середовища, наприклад, до нового дитячого садка. Вони можуть відчувати дискомфорт у спілкуванні з новими дітьми та вихователями, страждати від стресу та тривоги.

Гіперактивні діти можуть мати проблеми з регулюванням поведінки та виконанням соціальних ролей. Вони можуть надмірно нервувати або забувати правила поведінки в різних ситуаціях. У них можуть бути проблеми з емоційною регуляцією, що може призвести до стресу і тривоги. Вони також можуть мати труднощі зі сприйняттям і розумінням соціальних сигналів, таких як жести, міміка і тон голосу. Вони можуть не розуміти невербальні сигнали і використовувати невідповідний тон, що може призвести до конфліктів у спілкуванні з іншими. Вони можуть відчувати себе відмінними від інших дітей, неприйнятними та відокремленими від групи. Це може призвести до заниженої самооцінки та почуття невпевненості.

Всі ці питання можуть створювати соціальні проблеми для гіперактивних дітей і вимагають уваги та підтримки з боку батьків і вихователів.

Для зменшення цих проблем можна використовувати різні підходи, включаючи індивідуальні заняття з психологом, тренування соціальних навичок, заняття в групах піраміди, заняття спортом та інші методи. Важливо підтримувати позитивний розвиток гіперактивної дитини та допомагати їй почуватися безпечно в соціальному середовищі.

Дуже часто у дітей з гіперактивною поведінкою страждає самопочуття та емоційний стан, тому що перебуваючи в колі друзів або в групі іншим дітям не цікаво з такою дитиною, тому що вона може не притримуватися сюжету гри, відволікатися, однолітки просто можуть не розуміти таку дитину. А іноді навіть насміхатись із сказаного або зробленого. Гіперактивні діти можуть відчувати відстороненість від ровесників, як ми вже зазначали вище. Також діти із гіперактивною поведінкою можуть відставати у навчанні, так як із-за неуважності вони можуть пропустити якусь і їм потім тяжко наздогнати цей процес, що в кінцевому результаті призводить до втрачання інтересу до навчання. Також дуже часто діти з гіперактивною поведінкою є імпульсивними та несамовитими в поведінці.

М. Мушкевич [6] описала симптоми гіперактивної поведінки. До них належать:

- Порушення координації виявляють приблизно в половині випадків. Це можуть бути порушення тонкої моторики (зав’язування шнурків, користування ножицями, розмальовування, писання), рівноваги (дітям важко кататися на скейті чи двохколісному велосипеді), зорово-просторової орієнтації (нездатність до спортивних ігор, особливо з м’ячем).

- Емоційні порушення при гіперактивному розладі з дефіцитом уваги спостерігаються часто. Емоційний розвиток дитини, як правило, затримується,

що проявляється неврівноваженістю, імпульсивністю, нетерпимістю до невдач.

- Відносини з оточуючими. Як правило порушені стосунки і з ровесниками, і з дорослими. В психічному розвитку діти з гіперактивним синдромом з дефіцитом уваги відстають від однолітків, але прагнуть керувати. Вони вступають в конфлікти під час ігор, агресивні. Тому вони практично не мають друзів. Вони їх шукають, але швидко втрачають. Важко складаються відносини і з дорослими. Швидкі й імпульсивні, ці діти не вміють стримувати свої бажання, організовувати поведінку. На дітей з гіперактивною поведінкою звичайні покарання, заохочення і винагороди не діють. І батьки, і вихователі та вчителі скаржаться, що, не дивлячись на всі покарання, дитина продовжує вести себе погано. З іншої сторони, ні ласка, ні похвала не стимулюють хорошої поведінки – більш того, заохочення повинні бути дуже значимими, інакше дитина буде вести себе гірше. Гіперактивний синдром з дефіцитом уваги є причиною «поганої поведінки»

- Парціальні затримки розвитку. Багато дітей, що страждають гіперактивною поведінкою, погано вчаться, не дивлячись на нормальний IQ. Можливі причини – неуважність, відсутність наполегливості, нетерпимість до невдач. Крім того, у дітей з таким синдромом часто зустрічаються парціальні затримки розвитку, в тому числі – шкільних навичок (письма, рахування, читання). Їх основна ознака – невідповідність між реальною успішністю і тією, яку можна отримати, виходячи з IQ. В тих випадках, коли при дослідженні виключені розлади сприймання, психологічні і соціальні перешкоди, низький інтелект і погане викладання, причина поганої успішності швидше за все, гіперактивний розлад з дефіцитом уваги.

Аналіз наукових доробків з досліджуваної проблематики показав, що проблематика гіперактивної поведінки дітей дошкільного віку є досить актуальною в сучасних умовах буття. Саме тому, на нашу думку, доцільним є окреслити деякі рекомендації щодо роботи з дітьми, які мають синдром гіперактивної поведінки.

Вважаємо, що надавати допомогу дитині з гіперактивною поведінку та працювати з нею потрібно комплексно, тобто не самі батьки повинні «боротися» із проблемою, а разом із психологом, невропатологом, педагогом-вихователем тощо.

Наша думка знаходить підтвердження в науковій праці Л. Прокопів [7] «Комплексний підхід у вихованні і навчанні гіперактивних дошкільників». Науковиця пише: «в умовах дошкільного закладу в процесі комплексного підходу до виховання і навчання можна визначити декілька напрямів корекційного впливу на дітей з гіперактивною поведінкою».

До корекційного впливу дослідниця відносить:

1. Психологічний вплив, який спрямований на створення соціально-психологічних умов для успішного навчання, виховання та психічного

розвитку дитини на всіх етапах її перед-дошкільного дитинства. Це, по-перше, систематичне відстеження психолого-педагогічного статусу дитини і динаміки її психічного розвитку в процесі виховання та навчання. По-друге, створення соціально-психологічних умов для розвитку особистості дитини та її успішного виховання та навчання. По-третє, розробка та використання спеціальних методик, програм та прийомів для надання допомоги дітям, які мають виражені проблеми в розвитку та поведінці. Основними методами виступають ігрова й поведінкова терапія та психогімнастика, спрямовані на розвиток та корекцію різних сторін психіки дитини (як на пізнавальну, так і на емоційно-особистісну сферу), а також рухових функцій.

2. Корекційно-розвивальний вплив. Основним його завданням стає встановлення зв'язків, які впливають на успішність та результативність виховного процесу. Корекційно-розвивальний вплив – основа педагогічної технології індивідуального підходу до дитини. При плануванні своїх виховних дій вихователь творчо підходить до процесу навчання гіперактивної дитини, забезпечуючи її емоційний комфорт та створюючи умови для найбільшого особистісного та інтелектуального зростання. Тісно взаємодіючи з психологом, вихователь моделює процес впливу, відповідно до потреб та можливостей дітей, відслідковує динаміку розвитку різних видів їх діяльності, особливостей особистісного розвитку, комунікативної активності, включаючи навички самообслуговування, надає психологу продукти дитячої творчості. Крім цього, систематизує та інтегрує різноманітні вже відомі підходи до дитини в процесі виховання та навчання, розробляє власну тактику роботи з гіперактивними дітьми.

3. Комплексно-педагогічний вплив. Він здійснюється та забезпечується всіма педагогічними працівниками дошкільного закладу: музичним керівником, вчителем фізкультури та логопедом. Музичний керівник реалізує програму музичного виховання, коригуючи таким чином емоційну сферу дитину під час музичної, танцювальної, театральної, ігрової терапії, враховуючи рекомендації психолога. Руховий ігротренінг під час занять з фізкультури оптимізує м'язовий та руховий тонус гіперактивних дітей та дає можливість збалансувати потужну енергію дітей з гіперактивною поведінкою. Фізична активність є передумовою психічного розвитку в онтогенезі. Для гіперактивних дітей вона є засобом корекції, яка забезпечує можливість рухової розрядки, попереджуючи виникнення джерела надлишкової напруги в корі головного мозку, здійснюючи психоемоційне розвантаження. Логопед, своєю чергою, забезпечує повноцінний мовленнєвий розвиток, коригує звуковимову та проводить заняття з дрібної моторики, впливаючи таким чином на моторні зони кори головного мозку.

Також при роботі з дітьми, які мають гіперактивну поведінку потрібно дотримуватися наступних правил:

1.Працюйте з дитиною на початку дня, а не ввечері.

2.Зменшуйте робоче навантаження дитини.

3.Поділяйте роботу на коротші періоди, але часто чергуйте їх. Використовуйте фізкульт – хвилинки.

4.Будьте драматичним, експресивним педагогом.

5.Знижуйте вимоги до охайності на початку роботи, щоб сформувати почуття успіху.

6.Посадіть дитину під час занять поруч із дорослим.

7.Використовуйте тактильний контакт (елементи масажу, дотику, погладжування).

8.Домовляйтеся з дитиною про ті чи інші дії заздалегідь.

9.Давайте короткі, чіткі та конкретні інструкції.

10.Використовуйте гнучку систему заохочень і покарань.

11.Заохочуйте дитину одразу ж, не відкладаючи на майбутнє.

12.Надавайте дитині можливості вибору.

13.Залишайтеся спокійним. Немає врівноваженості – немає переваги!

Висновки. Таким чином, здійснивши дослідження соціально-психологічних проблем гіперактивної поведінки дітей дошкільного віку можемо зробити низку висновків:

- Гіперактивна поведінка – це поведінка дитини, яка характеризується підвищеною активністю.
- До основних причин, що при зводять до виникнення гіперактивної поведінки відносять: спадковість, здоров'я матері, вагітність і пологи, дефіцит жирних кислот в організмі, навколишнє середовище, дефіцит поживних елементів, харчування, взаємини в сім'ї тощо.
- Гіперактивність погіршує розвиток психіки дитини та ускладнює процес соціальної адаптації, взаємодію з іншими дітьми, батьками і т. д.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250 000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
2. Голуб О. В., Лесик А. С., Щербакова Н. М. Педагогічні умови виховання гіперактивних дітей у початковій школі. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки.* 2022. № 1. С. 46-53.
3. Підлиняк І. Ю. Особливості психокорекційної роботи з гіперактивними дітьми. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки».* 2017. Том 1. №78. С. 92-96.
4. Панасенко Е. А., Ліхно О. А. Психологічний супровід гіперактивної дитини-дошкільника: теоретичні й прикладні підходи. *Молодий вчений.* 2018. № 10.1. С. 83-86.
5. Трофаїла Н. Д. Гіперактивна поведінка дітей дошкільного віку як соціально-педагогічна проблема. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи.* 2021. Випуск 79. Том 2. С. 154-157.
6. Мушкевич М. І. Особливості діагностичної роботи з дітьми з гіперактивним розладом та дефіцитом уваги. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/1339/3/14_5_osobl.pdf
7. Правила роботи із гіперактивними дітьми. URL: https://tustan.school.org.ua/pravila-roboti-z-giperaktivnimi-ditmi-21-17-58-22-10-2018/
8. Прокопів Л. Комплексний підхід у вихованні і навчанні гіперактивних дошкільників. *Психологія особистості.* 2013. № 1(4). С. 149-156.

References:

1. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] (2005): 250 000 / uklad. ta holov. red. V. T. Busel. Kyiv; Irpin: Perun.

2. Holub O. V., Lesyk A. S., Shcherbakova N. M. (2022). Pedahohichni umovy vykhovannia hiperaktyvnykh ditei u pochatkovii shkoli [Pedagogical conditions of education of hyperactive children in primary school]. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia. Psykholoho-pedahohichni nauky – Scientific notes of the N.N. Gogol State University. Psychological and pedagogical sciences,* 1, 46-53.

3. Pidlyniak I. Yu. (2017). Osoblyvosti psykhokorektsiinoi roboty z hiperaktyvnymy ditmy [Features of psychocorrectional work with hyperactive children]. *Zbirnyk naukovykh prats «Pedahohichni nauky» - Collection of scientific works «Pedagogical Sciences»,* Tom 1, 78, 92-96.

4. Panasenko E. A., Likhno O. A. (2018). Psykholohichnyi suprovid hiperaktyvnoi dytyny-doshkilnyka: teoretychni y prykladni pidkhody [Psychological support of a hyperactive preschool child: theoretical and applied approaches]. *Molodyi vchenyi – Young scientist,* 10.1, 83-86.

5. Trofaila N. D. (2021). Hiperaktyvna povedinka ditei doshkilnoho viku yak sotsialno-pedahohichna problema [Hyperactive behavior of preschool children as a social and pedagogical problem]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriia 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy – Scientific journal of the Drahomanov National Pedagogical University. Series 5. Pedagogical sciences: realities and prospects,* Vypusk 79, Tom 2, 154-157.

6. Mushkevych M. I. Osoblyvosti diahnostychnoi roboty z ditmy z hiperaktyvnym rozladom ta defitsytom uvahy [Features of diagnostic work with children with hyperactive disorder and attention deficit disorder]. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/1339/3/14_5_osobl.pdf

7. Pravyla roboty iz hiperaktyvnymy ditmy [Rules for working with hyperactive children]. URL: https://tustan.school.org.ua/pravila-roboti-z-giperaktivnimi-ditmi-21-17-58-22-10-2018/

8. Prokopiv L. (2013). Kompleksnyi pidkhid u vykhovanni i navchanni hiperaktyvnykh doshkilnykiv [An integrated approach to the upbringing and education of hyperactive preschoolers]. *Psykholohiia osobystosti – Personality psychology* , 1(4), 149-156.